

ДЕЯКІ ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ УТИЛІЗАЦІЇ МИСЛИВСЬКОЇ ЗДОБИЧІ НА АМВРОСІЇВСЬКОМУ КІСТКОВИЩІ

Амвросіївський комплекс – унікальна пам'ятка пізньопалеолітичної епохи, одна з найцікавіших у степовій зоні Східної Європи. Комплекс складається із стоянки та кістковища бізонів – місця проведення фінальної частини загонового полювання і розбирання мисливської здобичі. Численні пізньопалеолітичні пам'ятки у більшому чи меншому обсязі містять інформацію про полювання та подальшу утилізацію здобичі, але пам'ятки, формування яких безпосередньо пов'язано із проведенням мисливських операцій, на жаль, майже невідомі. Тому дослідження Амвросіївського комплексу і, в першу чергу, його складової – кістковища, є дуже важливими для реконструкції стратегії організації і проведення мисливських операцій та подальшої обробки здобичі. До того ж Амвросіївське кістковище – єдина відома зараз на нашій території пам'ятка, де стан збереженості фауністичних рештків дає можливість досліджувати процес утилізації, спираючись на безпосередні свідчення розбирання.

Незважаючи на те, що історія дослідження пам'ятки налічує багато років, такий аспект як утилізація мисливської здобичі до останнього часу не привертала належної уваги. Тільки завдяки дослідженням під керівництвом О. О. Кротової у 1986–1994 рр. зібрано велику кількість матеріалів, які містять свідчення утилізації здобичі на кістковищі. Безпосередні свідчення розбирання, що лишилися на фауністичних рештках, це сліди різання крем'яними знаряддями, давні злами кісток, групи скелетних елементів, що лишилися нерозібраними і зберегли анатомічний порядок.

Сліди нарізок на кістках вивчалися із застосуванням методики, розробленої американськими фахівцями, на основі аналізу колекції із 175 зразків. До неї входять кістки 16 типів, які мають свідчення первинного та вторинного розбирання. На першому етапі відбувався процес зняття шкіри, внаслідок чого нарізки з'явилися на нижніх щелепах, фалангах, метаподіях. Нарізки на нижніх щелепах є також свідченням вилучення язика. Сліди на хребцях, грудині, суглобових, частині ребер і тазових відносяться до розчленування туші. Зрізання м'яса на другому етапі розбирання відбито у вигляді нарізок на ребрах, остистих відростках, лопатках, тазових, кістках кінцівок I та II ланки.

Ламання кісток під час розбирання здобичі досліджено на основі аналізу колекції із 294 зразків із використанням методики, розробле-

ної американськими фахівцями та частково – методики вітчизняної судово-медичної експертизи. Отримані свідчення, що ламання кісток відбувалось з метою членування туш і вилучення кісткового мозку під час первинного та вторинного розбирання. На першому етапі злами лишалися на нижній щелепі внаслідок видалення язика, на ребрах, тазових і, можливо, лопатках – під час сегментації туші, на метаподіях – під час вилучення кісткового мозку. На другому етапі остисті відростки були зламані внаслідок відділення спинного горба, лопатка – для зручності зрізання м'яса. Злами довгих кісток кінцівок I та II ланки фіксують проведення операцій по добуванню кісткового мозку.

Характерною особливістю структури культурного шару кістковища є наявність анатомічних груп – під час розкопок 1986–1994 рр. їх відзначено 103. Переважну більшість складають невеликі групи хребців, ребер, кісток скакального суглобу, нижніх відділів кінцівок. До великих груп, які можна співвіднести із нерозібраними частинами туш бізонів, належать групи передньої і задньої чверті, кінцівок, шийного та поперекового відділів.

Комплексний аналіз планіграфічного розподілу типів кісток та свідчень розбирання у вертикальній та горизонтальній площині дав змогу відзначити деякі відмінності, які визначають функціональну специфіку ділянок.

Базуючись на результатах дослідження кістковища, можна зробити деякі висновки стосовно інтерпретації пам'ятки. Головним є безсумнівний зв'язок його походження із утилізацією мисливської здобичі: фауністичні рештки містять інформацію не стільки про саме полювання, скільки про розбирання бізонів. Утилізація здобичі розпочиналась одразу ж після закінчення полювання і проходила в два етапи: первинне розбирання полягало у білуванні і сегментації туш тварин, вторинне – у подальшому розчленуванні і зрізанні м'яса. Обидва етапи супроводжувались вилученням кісткового мозку. М'ясні частини туш уносились на стоянку.

Треба також відзначити, що кістковище, імовірно, використовувалось як джерело сировини для виготовлення знарядь з кістки. Також не виключається можливість проведення на місці забою-розбирання здобичі певних ритуальних дій, пов'язаних з обрядами мисливської магії.